

корекції особистості дитини, засвоєнню нею необхідних знань, умінь і навичок, успішній адаптації та наступній інтеграції в соціум.

Література

1. Деркач О.О. Педагогіка творчості: Арт-терапія та казкотерапія на допомогу вчителю, вихователю, практичному психологу: Навчально-методичний посібник. – Вінниця, ВДПУ, 2009.- 95 с.
2. Шульга Р.П. Искусство и ценностные ориентации личности / АН УССР, Ин-т философии; Отв. ред. В.П.Михайлов – Киев: Наук. думка, 1989. – 120с.
3. Деркач О. Феномен та історичні джерела розвитку Арт-терапії // Майстер клас: Теорія, практика, пошук. – №1. – 2010р. – С.9.
4. Арт-терапія в соціальній сфері: Курс лекцій / Сорока О.В. – Тернопіль: ТДПУ, 2008. – 86с.;
5. Деркач О.А. Арт-терапия и арт-педагогика как технологии социально-педагогической поддержки развития личности // Социально-педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в онтогенезе. – Брест: Альтернатива, 2012. – С.61-63.
6. Хіля, А.В. Арт-терапія в системі засобів виховання ціннісного ставлення до життя в дітей та молоді з функціональними обмеженнями : метод. матер. : Ч. 1. – Вінниця, 2017. – 252 с.
7. Хіля, А.В. Виховання у дітей з функціональними обмеженнями ціннісного ставлення до життя засобами арт-терапії [Текст] : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Хіля Анна Вікторівна ; Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. - Вінниця, 2017. - 339 с. : рис., табл.
8. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / За заг. ред. проф. І.Д.Звереві. – Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. – 536 с.

УДК 373.2.015.31:7

О. Хохлюк,
Вихователь КЗ «ДНЗ №26 ВМР»

О.Khokhlyuk
Educator Vinnytsya preschool educational
establishment№26

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ ЗДО

FEATURES OF FORMATION OF THE AESTHETIC CULTURE OF CHILDREN OF PRESCHOOL AGE IN THE EDUCATIONAL SPACE OF KINDERGARDEN

Анотація. У статті висвітлено дефінітивний аналіз поняття «естетична культура», визначено її складові частини та компоненти. З'ясовано вплив естетичної культури на духовне життя особистості та розвиток її світогляду. Виокремлено пріоритетні завдання для вихователя щодо формування естетичної культури дітей. З'ясовано особливості створення сприятливого освітнього простору для дошкільників та визначено напрями роботи вихователя у цьому освітньому просторі.

Abstract. The article defines a definitive analysis of the concept of «aesthetic culture», defines its constituent parts and components. We find out the influence of aesthetic culture on the spiritual life of a person and the development of his outlook. We have identified, in accordance with the Basic component of preschool education, the priority tasks for the educator in shaping the aesthetic culture of children. We have found out the peculiarities of creation of a favorable educational space for preschoolers and the directions of work of the educator in this educational space are determined.

Ключові слова: естетична культура, естетичне виховання, дитина дошкільного віку, освітній простір, заклад дошкільної освіти.

Key words: aesthetic culture, aesthetic education, child of preschool age, educational space, institution of preschool education.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В умовах євроінтеграційного прогресу важливу роль для нашої держави відіграє виховання естетичної культури кожної особистості. Вкрай необхідно, щоб держава розвивалася не тільки економічно, але й нарощувала інтелектуальний потенціал нації, який вирізнятиметься своєю вихованістю, креативністю, невід'ємним естетичним смаком та культурою. Так як процес розвитку особисті довготривалий, то починати естетичне виховання варто ще у закладі дошкільної освіти. Дитина з легкістю сприймає прекрасне і потворне, вона наділена чуттям міри у

творенні художніх цінностей, у неї активно розвивається почуттєва сфера, з якою тісно пов'язаний її моральний світ, саме тому визначено, що дошкільний вік є сенситивним у формуванні естетичної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. У психологічній, педагогічній, філософській, мистецтвознавчій літературі ґрунтовно розкрито особливості формування естетичної культури особистості. Педагогічні основи цієї проблеми висвітлено у працях К. Ушинського, С. Русової, В. Сухомлинського, О. Савченко, І. Зюна, С. Гончаренка, Н. Дем'янка, О. Джус, Л. Іванової, С. Морозової, С. Процика, О. Пшевращької, Ш. Рзаєва, Н. Роман, В. Сергєєвої, А. Соколової, Є. Федотова, І. Фрайта та інших. Психологічні основи формування естетичної культури особистості у наукових працях Б. Ананьєва, Л. Божович, Л. Виготського, І. Кона, В. Моляко, Б. Теплова. Філософсько-естетичні особливості цієї проблеми розглядали Ю. Боров, І. Гончаров, М. Киященко, В. Ядов. Проблеми естетичного виховання дошкільників розкриті у працях Є. Фльоріної, Н. Сакуліної, Н. Ветлугіної, Т. Комарової, В. Котляра, В. Ждан, Г. Підкурғанної, В. Драченко, Т. Коваль.

Сучасна вітчизняна система естетичного виховання дошкільників відображена в «Концепції дошкільного виховання в Україні», у Законі України «Про дошкільну освіту», в «Базовому компоненті дошкільної освіти», у програмах виховання дітей дошкільного віку «Малютко», «Дитина», «Дитина в дошкільні роки», «Українське довкілля» та у Базовій програмі розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі». Проте виникають деякі протиріччя, які існують між теоретичними засадами та практичною діяльністю вихователів ЗДО.

Мета статті: обґрунтувати особливості формування естетичної культури дітей дошкільного віку в умовах освітнього простору закладу дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Естетичний розвиток особистості має на меті формування її естетичної культури, тобто своєрідного сплаву особистісних якостей, які обумовлюють критерії оцінювання прекрасного і потворного, вияв чуття міри у власній творчості. Під впливом суспільних умов естетична культура особистості постійно змінюється, в одних випадках збагачуючись, в інших – збіднюючись, примітивізуючись. На думку Н. Ветлугіної : «Естетичне виховання служить формуванню здатності естетично відноситися до творів мистецтва, а також стимулює посильну участь дітей у створенні прекрасного в мистецтві, праці, у творчості за законами краси» [3, 14]. З визначення видно, що автор важливе місце в естетичному вихованні відводить мистецтву, яке є великою частиною естетичної культури, що охоплює усі сфери людської діяльності. М. Каган стверджує: «Естетична культура розкриває ступінь прояву естетичного начала, творчості за законами краси у всіх сферах людської діяльності, ступінь підготовленості соціального суб'єкта до реалізації такої діяльності». Тому естетична культура особистості є інтегральним поняттям, яке охоплює і якісно характеризує всі сфери її свідомості (емоційну, психічну, вольову, інтелектуальну), всі види її життєдіяльності, всі засоби її саморозкриття: вона проявляється і в тому, як людина мислить, і в тому, що обирає, і в тому, що вміє, і в тому, яка вона сама [6, с. 36]. Іншими словами естетична культура особистості відноситься до будь-яких видів діяльності і фіксує рівень потенціалу, насиченості і цілеспрямованості емоційно-чуттєвого переживання і духовної насолоди від всіх видів життєдіяльності, визначаючи їх естетичну мотивацію. Естетична культура, доводить науковець, це вміння розшифрувати естетичний досвід, без чого неможливо правильно побачити і оцінити загальну перспективу розвитку свого перебування в світі, визначати тенденції загального процесу своєї взаємодії з ним. І в цій діяльності людині необхідно особливе почуття рівноваги, тонкого балансу між ідеально мислимим і реально можливим, між спонуканням і потребою, засобом і метою, сенсом і виразом – то, що називають естетичним смаком, що дозволяє людині безпомилково встановлювати міру потрібного, що забезпечує гармонію суперечливих тенденцій і мотивів.

Розвинений естетичний смак, є приналежністю і показником естетичної культури. Естетичний смак, впевнений М. Каган, це особливе «духовне почуття», «специфічний духовний механізм», який відповідним чином направляє людську активність [6, с. 187]. Р. Зінич підтримує думку М. Кагана та переконує, що естетична культура – це здатність особистості до повноцінного сприймання, правильного розуміння прекрасного у мистецтві і дійсності, прагнення й уміння будувати своє життя за законами краси [4, с. 33].

Естетична культура сприяє формуванню креативного, одухотвореного характеру буття, глибокого, багатогранного осягнення світу [5, с. 82]. Розуміння того, що естетична культура та мистецтво в своєму розпорядженні мають власні унікальні можливості дослідження світового культурного простору і специфіки його культурних змін, яких немає ні в одній з класичних наук, стає домінантою в розгляді проблеми розвитку естетичної культури особистості. Забезпечуючи зростання людської самосвідомості, культура дозволяє співвідносити і врівноважити різні сторони

пізнавально-перетворювальної діяльності, що визначає адекватність і розвиток способів утвердження людини в світі. З рівнем естетичної культури зв'язуються можливості адекватної орієнтації особистості в різній системі естетичних і художніх цінностей, відповідної мотивації її естетичної позиції по відношенню до них, що залежить у свою чергу від таких характеристик, як: розвиненість образного мислення, сформованість навичок аналізу естетичних і художніх явищ у їх структурі, в єдності феноменальних (зовнішніх) і змістовних характеристик (внутрішніх параметрів, емоційна чуйність та ін.). Міра вираження цих навичок, здібностей і потреб у діяльності та поведінці особистості якраз і характеризує рівень її естетичної культури [5, с. 87].

Співвідношення естетичної культури суспільства та естетичної культури особистості визначається тією мірою засвоєння естетичних цінностей, якою володіє остання. Тому структуру естетичної культури складають:

- естетична свідомість, що відтворюється у розвитку почуттів, смаків, ідеалів, поглядів, переживань, потреб, суджень;
- естетичні моменти різних видів діяльності: у перетворюючій активності в мистецтві, праці, побуті, під час спілкування, у суспільному житті тощо;
- естетичне виховання у різноманітні сфер та засобів свого прояву [8, с.174].

Естетичну культуру особистості утворюють, на думку Т.Ткаченка, такі компоненти:

- естетична свідомість – сукупність поглядів, знань, суджень, оцінок, ідей, ідеалів, її основою є естетичне сприймання – процес відображення сутності предметів і явищ естетичної дійсності, співвідношення сприйнятого зі сповідуваними особистістю критеріями. Естетичне сприймання у процесі осмислення явищ і предметів дійсності трансформується в естетичні погляди – думки, судження, уявлення про прекрасне і потворне, які є основою ставлення до явищ буття загалом і явищ мистецтва зокрема. Спираючись на естетичні погляди, особистість визначає для себе естетичний ідеал – соціально обумовлений взірець досконалості, який є орієнтиром в оцінюванні естетичних явищ і власної художньо-творчої діяльності»

- естетичні потреби – внутрішня необхідність в осягненні певних естетичних цінностей і розвитку певних умінь. Маючи у своїй основі естетичні почуття – спричинені взаємодією з естетичними цінностями (творіннями природи і людського таланту) емоції людини, естетичні потреби втілюються в естетичних смаках – здатності особистості до індивідуального відбору із сукупності естетичних явищ і предметів тих, які найбільше відповідають її поглядам та ідеалам, породжують позитивні відчуття в процесі сприймання.

- естетична діяльність (практика) – безперервний процес формування і реалізації певних творчих умінь, навичок, здібностей, гармонізації себе і світу [10, с. 42].

Теоретичний аналіз наукових досліджень у процесі формування естетичної культури зростаючої особистості сприяє виділенню наступних аспектів у діяльності педагога:

- залучення дитини до мистецтва у всіх видах художньо-творчої діяльності;
- врахування «поліхудожності» дитини (схильності до сприймання, усвідомлення та перетворення різноманітної художньої інформації);
- встановлення внутрішніх, образних, духовних зв'язків мистецтва – на рівні творчого процесу.

Естетична культура формується в процесі художньо-естетичного виховання дитини. У період дошкільного дитинства важливо забезпечити своєчасний розвиток чутливості сенсорного апарату дитини, сформувати емоційний відгук на сприймання найяскравіших якостей і властивостей предметів та явищ. Дитину приваблюють ритмічні рухи, музичні звуки, яскраві кольори, виразна міміка, ласкавий голос дорослого [12, с. 131]. Дошкільники з легкістю розрізняють веселу і сумну мелодії, швидкий і повільний темп, голосне і тихе звучання музики. Ці явища пов'язані з розвитком мовленнєвого спілкування, засвоєнням етичних еталонів, формуванням ігрової та елементарної художньої діяльності (музичної, образотворчої, читання віршів тощо) [7, с. 331]. У дошкільному віці елементарна художня діяльність дитини має ознаки естетичного характеру, а її естетичний розвиток пов'язаний з індивідуальним досвідом та її інтересами. У своїх творчих роботах (малюнках, аплікаціях, виробках із пластиліну) дитина намагається досягти образності, виявляє елементи самостійності, творчої активності [9, с.112].

У Базовому компоненті дошкільної освіти (лінія «Дитина у світі культури»)визначено, що варто формувати у дошкільників почуття краси в її різних проявах, ціннісне ставлення до змісту предметного світу та світу мистецтва, розвивати творчі здібності, формувати елементарні трудові, технологічні та художньо-продуктивні навички. Результатом оволодіння дітьми різними видами предметної та художньої діяльності є сформоване у них емоційно-ціннісне ставлення до процесу та продуктів творчої діяльності, позитивна мотивація досягнень; здатність орієнтуватися в розмаїтті властивостей предметів, розуміти різні способи створення художніх образів, виявляти інтерес до

об'єктів, явищ та форм художньо-продуктивної діяльності, а також оволодіння навичками практичної діяльності, культури споживання [1, с. 9].

Програмою «Дитина» визначено, що дошкільники, в яких сформована естетична культура мають:

- виявляти власне ціннісне ставлення до українських мистецьких традицій, фольклору, до мистецьких творів художників, композиторів, музикантів, співаків, танцівників, режисерів, акторів, поетів, письменників;
- називати прізвища, твори улюблених вітчизняних та зарубіжних митців, пригадувати їх зміст, порівнювати твори;
- вирізняти українське декоративно-прикладне мистецтво (петриківське, васильківське, київське, опішнянське, косівське, ужгородське), своєрідність українських пісенних жанрів (колискові, колядки, щедрівки, заклички), музично-танцювальних (гопак, гуцулка, полька, коломийка, хоровод);
- виокремлювати жанри народного, класичного і сучасного вітчизняного та світового мистецтва: портрет, пейзаж, натюрморт, побутовий; пісню, марш, танець; спектакль у ляльковому, музично-драматичному, балетному театрі; казку, вірш, оповідання [2, с.67].

У власній професійній діяльності ми опираємося на програмні вимоги щодо формування естетичної культури дошкільників. На нашу думку, це складний та багатоетапний процес, який передбачає одухотворення дитячого внутрішнього світу. Для формування естетичної культури дошкільників у ЗДО необхідно створити відповідний естетичний простір, тобто середовище, в якому він перебуває. Освітній простір включає в себе освітній процес, оснащення групової кімнати, території дошкільного закладу (декоративне оформлення групових приміщень, коридорів, створення музеїв, благоустрій території закладу, естетичне оформлення присадибної та навчально-дослідної ділянок, інших приміщень).

Так, працюючи із дітьми дошкільного віку, ми переконуємося, що у освітньому процесі формуванню естетичної культури дошкільників сприяє викладання всіх навчальних предметів. Будь-яке заняття, екскурсія, виховний захід мають естетичний потенціал. Тому у своїй діяльності ми використовуємо творчий підхід до вирішення пізнавальних завдань, вибираємо та естетично оформлюємо наочний і роздатковий матеріал, дбаємо про акуратність записів на дошці, аркушах. Усі заняття (художня література, чарівні фарби і талановиті пальчики, мова рідна, слово рідне, дитина в довкіллі, будуємо, майструємо, творимо) мають естетичний потенціал, який ми намагаємося розкрити та передати дітям.

На екскурсіях та цільових прогулянках ми звертаємо увагу дітей на красу природи, яка їх оточує, вчимо милуватися нею. Для цього, прислухаємося до співу природи, відшукуємо різнобарвність її кольорів, відчуваємо запахи оточуючого саду, парку, лісу, вчимося розрізняти об'єкти природи на дотик; повторюємо рухи природи за допомогою пластичних етюдів. Це все сприяє формуванню естетичної культури моїх вихованців.

В процесі формування естетичної культури дошкільників намагаємося розвивати творчу уяву дошкільників, панорамність мислення. Спочатку діти створюють фантастичний образ у своїй уяві, а потім втілюють його у процесі трудової діяльності, приділяючи достатньо уваги як об'ємним, так і дрібним деталям. Разом із дошкільниками ми створювали композиції, що впливають на формування їх естетичної культури:

- з образотворчого мистецтва (малюнки «Наш прекрасний рідний край», «Мудра тітонька сова», «Золота осінь»);
- з трудової діяльності (поробки із пластиліну: «Грибний ліс», «Їжачок-лісовичок»; аплікації «Урожай», «Намісто осені»; поробки із природних матеріалів: «Жучок», «Колосок»; осіння композиція «Ходить гарбуз по городу», осіння ікебана «Красуня осінь».

Традиційно у «Дошкільному навчальному закладі №26 ВМР» щорічно проводяться виставки творчих робіт «Осінній ярмарок», «Зимова феєрія», «Великодній кошик», на які батьки разом з дітьми виготовляють поробки своїми руками.

Зважаючи на всі окреслені вище положення щодо формування естетичної культури дітей дошкільного віку, ми визначили напрямки роботи вихователів закладів дошкільної освіти, які полягають у:

- розвитку в дітей спостережливості, уміння порівнювати, відгукуватися на красу;
- ознайомленні з творами образотворчого мистецтва;
- розвитку художніх здібностей, формування відповідних умінь;
- навчанні дітей створюванню багатофігурних сюжетних композицій;
- формуванню особистої позиції при сприйнятті творів мистецтва та в процесі власної творчості;

- навчанні самостійного знаходження прийомів зображення при інтеграції видів образотворчого мистецтва;
- організації роботи групою для втілення складного задуму;
- навчанні створювати оригінальні поробки з природних і штучних матеріалів;
- заохочуванні до дизайнерської діяльності, пов'язаної з благоустроєм та оформленням інтер'єру;
- наданні дошкільникові права вибору матеріалів, місця роботи, сюжету тощо;
- наданні можливості проявити творчість, спираючись на власний досвід.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок. Отже, зважаючи на аналіз теоретичної та методичної літератури, ми визначили, що естетична культура особистості дошкільника – це особистісне утворення спрямоване на оцінку прекрасного в навколишньому середовищі. Великого значення для формування естетичної культури дитини відіграє освітній простір в закладі дошкільної освіти, який має забезпечувати сприймання і усвідомлення мистецтва як результату творчої діяльності людини, виявляти емоції і почуття від побачених і почутих мистецьких творів. Важливо навчити дитину сприймати твори мистецтва цілісно, елементарно аналізувати засоби художньої виразності.

Подальші наші дослідження будуть спрямовані на вивчення проблем формування естетичної культури особистості у процесі ігрової діяльності та діагностики рівнів сформованості естетичної культури дошкільників.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти : науковий керівник : А.М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук. ; авт. кол-в : А.М. Богуш, Г.В. Беленька, О.Л. Богініч та ін. – К.: Видавництво, 2012. – 26 с.
2. Дитина : Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту : В.О. Огнев'юк, К.І. Волинець ; наук. кер. програмою : О.В. Проскура, Л.П. Кочина, В.У. Кузьменко, Н.В. Кудикіна; авт. кол. : Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.І. Богданець-Білокаленко, С.А. Васильєва, М.С. Вашуленко [та ін.] / Мін. осв. і наук., мол. та спорту України, Київ : ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – 492 с.
3. Ветлугіна Н. Музичне виховання в дитячому саду / Н. Ветлугіна. – М.: Освіта, 2001. – 240 с.
4. Зінич Р. Формування емоційної чутливості дитини до музики / Р. Зінич // Дошкільне виховання. – 2012. – № 5. – С. 33-37
5. Кабалецький Д. Про трьох китів та інші цікаві речі / Д. Кабалецький. – М.: Музична Україна, 1980. – 190 с.
6. Каган М. С. Эстетика как философская наука / М. С. Каган. – СПб.: Петрополис, 2005. – 544 с.
7. Коваль Т. В. Психолого-педагогічні особливості використання музичного фольклору в навчально-виховній роботі з молодшими школярами / Т.В. Коваль // Молодий вчений : науковий журнал. №11 (51). – Херсон. – 2017. – С. 329-334.
8. Колесніков М.П. Естетика: навч. посіб. / М.П. Колесніков, О.В. Колеснікова, В.О. Лозової та ін.; За ред. В.О. Лозового. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 208 с.
9. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка: навч. посіб. / Т. Поніманська. – К: Академвидав, 2002. – 456 с.
10. Ткаченко Т.В. Формування професійно-педагогічної культури вчителя музики й співу: монографія / Т. В. Ткаченко. – Х.: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. – 2008. – 191с.
11. Червінська І. Б. Технології організації виховної роботи в початковій школі : навчальний посібник / Інна Богданівна Червінська. – Івано-Франківськ : Вид-во Симфонія Форте, 2015. – 208 с.
12. Шикирінська О.А. Художньо-естетична освіта як невід'ємна складова фахової підготовки майбутнього вчителя початкових класів / О.А.Шикирінська // Теорія і методика мистецької освіти: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф.: зб. наук. пр.:– К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – Вип. 8 (13). – С. 130-134.

УДК 373.3.417.3

А.Чернятинська,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

A.Chernityanska
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

**РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ
КАЗКИ**